

RUZSONYI PÉTER

A Massachusetts állambeli Norfolki Börtön¹ működésének kriminálpedagógiai gyökerei

„A börtön egy közösség fallal körülvéve.”

Howard B. Gill²

Massachusetts állam börtöneiben 1925-re krónikussá vált a túlszűfolttság, ezért az állam kormányzója új intézet létrehozására adott utasítást. A beruházásra Bostontól nem messze, egy harminchat hektáros területet jelöltek ki, ahol egy kisebb használaton kívüli kórház állt, amelyben egykor alkoholistákat kezeltek, később olyan első világháborús veteránokat, akik sérüléseik miatt bentlakásos ellátást igényeltek. A kórház hatalmas parkja megfelelő lehetőséget kínált új épületek felépítésére. Az építkezés megkezdésére 1927 júniusában a Charlestown Állami Börtönből – körültekintő kiválasztás után – tizenkét elítéltet szállítottak át. Őket később további százötven fogvatartott követte. Az intézet megtervezésével, majd az építkezés vezetésével *Howard B. Gillt* bízták meg³, aki elhatározta, hogy a fogvatartottak munkaerejét nemcsak gazdasági, hanem rehabilitációs célból is használja.⁴

A börtön építészeti és műszaki terveinek elkészítését megelőzte az intézet funkcionális megtervezése. Gill egy forradalmian új fogva tartási koncepciót dolgozott ki, amelynek megvalósítása érdekében szakított a korra jellemző panoptikus vagy a csillag rendszerű építészeti megoldásokkal. Norfolokban az épületek elrendezése szellős, a fogvatartottak elhelyezését szolgáló tizennyolc különálló, kollégiumtípusú lakóegység megépítésével egyetemi campushoz hasonló légkört és struktúrát alakított ki, amelybe szervesen illeszkedett az atletikai pálya és további két nagyobb épületet elválasztó négyszög alakú belső

¹ A Norfolki Börtön neve többször is változott a története során. A pontos elnevezéseket csak abban az esetben adjuk meg, ha annak jelentősége van; különben a „Norfolki Börtön” nevet használjuk.

² Alida V. Merlo: Norfolk Prison. In: Marilyn D. McShane – Frank P. Williams (eds.): Encyclopedia of American Prisons. Garland Publishing Inc., New York, 1996, p. 537.

³ Emily Sweeney: Secrets of the Norfolk prison. A personal history of the Norfolk prison. Boston Globe, 01. 13. 2013. <https://www.boston.com/uncategorized/noprimarytagmatch/2013/01/13/secrets-of-the-norfolk-prison>

⁴ Alida V. Merlo: i. m. 537. o.

füves központi tér.⁵ A tervekben egyértelműen látszott Howard Gill szándéka: egy pönológiai alapokra épülő közösségi alapú mintabörtön létrehozása.⁶

A funkcionális tervezés és a teljes fizikai megvalósítás hat éve alatt azonban az Amerikai Egyesült Államok XX. századi történelmének legnagyobb válságát élte át, ami egyebek között a politika és a társadalom büntetésről alkotott elképzelését is megváltoztatta.

A tervezés megindításakor az amerikai gazdaság soha nem látott mértékben volt erős, a tőzsde szárnyalt, miközben a korszak hagyományos értékei kezdtek kiüresedni. A fiatalok – az első világháború súlyos véráldozatainak után – jussot követeltek maguknak az élet örömeiből. Megjelent és szédületes gyorsasággal terjedt a dzsessz, a fiatalok először legális, később – a szesztilalom bevezetése után – illegális bárókban mulattak. A szesztilalom paradox módon növelte a keresletet, miközben a tiltással a hatóságok hatalmas piacot teremtettek az alvilág számára, mert a kínálat kielégítésére gombamód szaporodtak a kisebb-nagyobb bűnszervezetek, amelyek immár felfegyverkezve igyekeztek megvédeni a szeszfőzdeiket, biztosítani a csempészet során használt útvonalait és piacaikat a rivális bandáktól vagy a rendőrségtől⁷. Az utcai harcok és fegyveres összetűzések mindennapossá váltak. A bűnözés hatalmas méreteket öltött, határozottan sokkolva az amerikai átlagembereket⁸. A közbiztonság helyzetét tovább rontotta a kokain használatának gyors és egyre szélesebb körben való elterjedése, valamint az ettől elválaszthatatlan bűnözői aktivitás ugrásszerű növekedése. Mindennek megkoronázásaként köszöntött be az évtized végén jelentkező túltermelési válság és az 1929 augusztusában kezdődő gazdasági recesszió, továbbá a részvények értékének hihetetlen mértékű zuhanása váratlanul és kegyetlenül vetett véget a korábbi gondtalan életnek. A válságkezelés érdekében a központi kormányzat az általános takarékoskodással próbálkozott, azonban a restriktív költségvetési politika újabb csődhullámot generált. A gazdasági válság egészen 1933-ig tartott. A munkanélküliség ekkorra kettőről huszonöt százalékra nőtt, ez tizenhárommillió embert érintett⁹.

5 Jennifer Roesch – Walker MacKenzie – Kyra Millard – James Parker: Howard B. Gill: Architect of the Fallen Community Prison Model. 2015, p. 1. <https://statesofincarceration.org/story/howard-b-gill-architect-fallen-community-prison-model>

6 University of Massachusetts Amherst Libraries Special Collections and University Archives. Norfolk Prison Colony Collection, 1932–1934. <https://www.digitalcommonwealth.org/collections/commonwealth-oai:ff366r14d>

7 Andor László: Amerikai Egyesült Államok. In: Németh István (szerk.): 20. századi egyetemes történet II. Európán kívüli országok. Osiris Kiadó, Budapest, 2005

8 University of Massachusetts... i. m.

9 Andor László: i. m.

Az országban váratlanul bekövetkező gazdasági csőd, milliók egzisztenciális ellehetetlenedése és a bűnözés nagymértékű növekedése súlyos válsághelyzetet indukált. A büntető igazságszolgáltatás a represszív megoldások irányába történő elmozdulásban látta az egyetlen megoldást. Howard B. Gill szerencsétlenségére a Norfolk Börtön építése éppen ebben az időszakban fejeződött be. A pönológiai és pedagógiai elképzelések bevezetése és a fogvatartottak felelős együttműködésére alapozott társadalmi alapú börtön eszméjének gyakorlati megvalósítása az intézet átadásának első pillanatától a lakosság és a politika¹⁰ egy részének kemény ellenállásába ütközött.

Az építkezés első fázisában minden rendben ment: az állandó munka növelte a fogvatartottak morálját, és ehhez társult, hogy Gill rendkívül hatékony vezető volt¹¹. Alig telt el azonban néhány hónap, amikor Gill és csapata az első jelentősebb konfliktussal szembesült. A Charlestown Állami Börtönből átszállított első tizenkét elítélt kiválasztása még körültekintően történt¹², velük nem is volt semmiféle baj. A később érkező százötven fogvatartott esetében a kiválasztás egyedüli szempontja az építkezésre való fizikai alkalmasság volt. A legtöbben az átszállításuk előtt már hosszabb időt töltöttek a Charlestown Börtönben – vagy korábban már más börtönökben is –, így számukra a korszakra jellemző szigorú, és szinte csak a biztonságra és a kiszolgáltatottságra építő végrehajtási mód volt a természetes. A Norfolk Börtön építésekor elképedve tapasztalták, hogy egy erdős területen őrzés nélkül, teljesen szabadon¹³, „becsületalapú rendszerben” végezheték a munkájukat¹⁴, ráadásul kikérték a véleményüket a mindennapi életrend kialakításához. A szabályrendszer rendkívül egyszerű volt: „ne szökj” és „ne csempéssz”!¹⁵ A fogvatartottak egy része nem tudott mit kezdeni ezzel a felfoghatatlan mértékű szabadsággal. Az elítéltek között több esetben történt rendzavarás, verekedés, majd az egyik elítélt megszökött. Ekkor még a Charlestown Állami Börtönhöz tartozó biztonsági vezető felelt¹⁶ a biztonságért, ő a szökés után azonnal megvont minden olyan kedvezményt, amit Gill az első pillanattól

10 A politikát a századelő progresszivitásától való visszalépés: a republikánus korszak konzervativizmusa jellemezte.

11 David J. Rothman: *The Diary of an Institution: The Fate of Progressive Reform at the Norfolk Penitentiary*. In: David J. Rothman – Stanton Wheeler (eds.): *Social History and Social Policy*. Academic Press, New York, 1981, p. 131.

12 Uo. 106. o.

13 Emily Sweeney: i. m.

14 University of Massachusetts... i. m.

15 Alida V. Merlo: i. m. 537. o.

16 Norfolk Correctional Institution: *The Norfolk Inmate Council – Unit Representatives Handbook*. NCI – institutional document. Norfolk, 2004, p. 3.

biztosított az építkezés résztvevőinek. A fogvatartottak nagyon hamar megtapasztalták, milyen nagy a különbség a „klasszikus” börtönlét és a Gill-féle felelősségen, valamint bizalmon alapuló fogva tartás között.

A fogvatartotti tanács kialakulásának időszaka

A Norfolk-i Állami Börtönkolónia¹⁷ építésében részt vevő fogvatartottak 1928-ban beadványban fordultak az intézet vezetéséhez, ebben nagyobb cselekvési szabadságot, kevesebb korlátozást, több kiváltság lehetőségét és részvételt kértek a saját tevékenységük megtervezésében és lebonyolításában. Kiemelt területként jelölték meg a szakképzést, oktatást, szabadidős tevékenységet, egészségügyi ellátást, családi kapcsolattartást, a szabadságvesztés körülményeit és az intézetfenntartási munkálatokat¹⁸. Cserébe ígéretet tettek arra, hogy felelősséget vállalnak a fogvatartotti közösség egészének jó magatartásáért. A fenti javaslat hatására az intézet vezetése kezdeményezte egy fogvatartotti tanács megalakítását. A tanácsba a fogvatartottak delegálták a maguk közül szavazással kiválasztottakat. A fogvatartotti tanács fejlődése és formálódása kezdetektől fogva a fogvatartottak együttműködésétől és a közös felelősség gyakorlásától függött. Ha a fogvatartottak több szabadságot és kiváltságot szereztek volna elérni a börtönön belüli különböző tevékenységeik során, akkor ki kellett fejezniük az ezzel járó többletfelelősség elfogadását¹⁹. A felelősség gyakorlásához pedig szervezetszerű keretek szükségesek, így a fogvatartotti tanács újabb és újabb bizottságokkal és funkciókkal gazdagodott.

A fogvatartotti tanács működése azonban nem korlátozódott csupán a felelős döntések és magatartás begyakorlására. A szervezettől elvárt másik fontos tevékenységkör a fogvatartottak és a személyi állomány között kialakítandó együttműködés elősegítése volt.

Gill törekvései kivívták a szakemberek egy részének elismerését. *Edwin Sutherland* például 1930-ban a Társadalmi Egészség Hivatala Igazgatóságának tett jelentésében azt nyilatkozta, hogy „*ez a börtöntelep számos vonatko-*

---

¹⁷ A Norfolk-i Börtön első neve. A Norfolk-i Állami Börtönkolónia eredeti angol neve: State Prison Colony, Norfolk.

¹⁸ Bureau of Social Hygiene: A Report on the Development of Penological Treatment at Norfolk Prison Colony in Massachusetts. New York, 1940

¹⁹ Janusz Luke: The Unfinished Experiment. Odyssey, Norfolk, 1990

zásában a legérdekesebb és legígéretesebb úttörő munka a pönológia területén, amivel Amerikában eddig próbálkoztak”²⁰.

Howard B. Gill kiemelt érdeklődése a fogvatartotti tanács iránt tehát nem csupán adminisztratív jellegű volt, sokkal inkább a tanácsban rejlő lehetőségeket kívánta kiaknázni annak érdekében, hogy megteremtse „a közreműködés és az önkifejezés légkörét az elnyomással szembeállítva”²¹. Az igazgató a tanács működési körét folyamatosan bővítve igyekezett elérni, hogy ennek a szervezetnek a működése nélkülözhetetlenné váljon. Gill mindvégig megfelelő egyensúly kialakítására törekedett az intézet vezetése és a tanács hatásköre között. Úgy vélte, ha túl sok hatalom koncentrálódna a tanács kezében, az veszélyeztetné az intézet biztonságát; miközben a tanács hatáskörének túlzott korlátozása aláásná a törekvésük hitelességét és cinizmust keltene a fogvatartottak körében²². Ennek a kényes egyensúlynak a megteremtése érdekében a fogvatartotti tanács a megalakításának első pillanatától kezdve szorosan együttműködött a börtön adminisztrációjához tartozó közösségi szolgáltatások osztályával (*Community Services Department*). Ez az osztály a kapcsolattartáson és a tanácsadáson kívül felügyeletet is gyakorolt a fogvatartotti tanács működésének több területe felett:

- a) ellenőrizte valamennyi tanácstagi jelölést és a választás lebonyolítását;
- b) felkészítette az újonnan megválasztott tanácstagokat a kötelességeikre és felelősségükre;
- c) ellenőrizte a fogvatartottak képviselőjét ellátó tanácstagok kiválasztását;
- d) nyilvántartotta a fogvatartotti tanács által létrehozott összes bizottság²³ aktuális tevékenységét.²⁴

A megalakulás után hosszú ideig a közösségi szolgáltatások osztályának vezetője általános felügyeletet gyakorolt a fogvatartotti tanács teljes tevékenysége felett, és részt vett a tanács ülésein.

²⁰ David J. Rothman: i. m. 107. o.

²¹ Janusz Luke: i. m.

²² Uo.

²³ A fogvatartotti tanács a megalakulásakor tizenkét bizottság létrehozását engedélyezte: végrehajtó bizottság, építési bizottság, karbantartási bizottság, oktatási és könyvtári bizottság, egészségügyi bizottság, foglalkoztatási bizottság, művészeti bizottság, sportbizottság, tanulmányi bizottság, ételmezési bizottság, kiétkelési bizottság és szabadidős bizottság

²⁴ Bureau of Social Hygiene... i. m.

A fogvatartotti alkotmány megszületésének körülményei

A fogvatartotti tanács zökkenőmentes működésének és működtetésének érdekében szükségessé vált egy olyan alapidokumentum kidolgozása, amely rögzíti a tanács céljait, felépítését, funkcióját, valamint részletesen szabályozza a végrehajtás szabályait. A dokumentum kidolgozói a több hónapos előkészítő munka során mindvégig arra törekedtek, hogy az elkészülő fogvatartotti alkotmány az elítéltek és a börtön vezetése számára egyaránt vállalható, méltányos, egyszersmind a benne foglaltak reálisan megvalósíthatók legyenek.

A Norfolk-i Börtön fogvatartotti tanácsának alkotmányát 1931. december 16-án először a börtön vezetősége látta el kézjegyével, majd az intézet fogvatartottjainak kétharmada ratifikálta az okmányt. A dokumentumot a fogvatartotti tanács 1931. december 23-i ülésén – ünnepélyes keretek között – hirdették ki.

A fogvatartotti alkotmány eredeti szándéka az új intézetben belül a személyzet és a fogvatartottak közötti harmonikus együttműködés megteremtése és a közösségi élet előmozdítása volt.

A közösségi élet tekintetében a tanács a következőket kívánta:

- hozzanak létre kommunikációs csatornát a konstruktív kritika kifejezésére;
- szabályozzák a sérelmek orvoslásának lehetőségét – a fogvatartottak és a személyzet indokolatlan súrlódása nélkül;
- ösztönözzék a fogvatartottak egymás közötti, valamint a fogvatartottak és a személyzet közötti lojális együttműködés kialakítását;
- biztosítsák a fogvatartottak számára az intézet irányelveinek és célkitűzéseinek jobb megértését;
- javítsák a tárgyi feltételeket és a közhangulatot, valamint valósítsák meg azokat a konkrét programokat, amelyeket a fogvatartottak folyamatosan kérnek.

Az egyes fogvatartottak tekintetében a tanács törekszik

- előmozdítani annak a ténynek a fokozatos elismertetését, hogy mind az egyéneknek, mind a fogvatartotti közösségnek a jóléte az egyes elítéltek erőfeszítésétől és együttműködésének mértékétől függ;
- növelni a közösség igényeinek elismerését minden egyes tagja által, továbbá a társadalmi felelősségérzet kialakítását az egyes elítéltekben;
- elősegíteni a tisztességes életmód kialakítását és fejlesztését;

– jól megtervezett együttműködési tevékenység révén elősegíteni a konstruktív irányítás kialakítását²⁵.

A fogvatartotti tanács alkotmányának módosulásai

A fogvatartotti tanács alkotmányának 1931-es elfogadása után számos alkalommal újrászövegezték a dokumentumot.²⁶ Ezek a változtatások minden esetben technikai jellegűek voltak, az alapkoncepció mindvégig – egészen napjainkig – változatlan maradt. A legmélyrehatóbb változtatás 1973-ban történt.²⁷ Korábban a tanács végrehajtó bizottsága elnökből, alelnökből és titkárból állt. Ennek az átalakításnak a során az alkotmány a végrehajtó bizottság összetételét módosította, illetve kiegészítette. Két elnöki beosztást vezettek be: egy „többségi elnököt” és egy „kisebbségi elnököt”, valamint a végrehajtó bizottság kiegészült egy új beosztással: a bizottsági koordinátor pozíciójával²⁸.

A következő változtatásra 1992-ben került sor, amikor az elnökök számát háromra emelték; újként bevezették a „latin-spanyol elnök” beosztást, ezzel is jobban leképezve a fogvatartottak etnikai összetételét.

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a fogvatartotti tanács végrehajtó bizottságának tagjai teljes munkaidőben, javadalmazás mellett végzik a munkájukat.

A fogvatartotti alkotmány preambuluma tömören megfogalmazza az elítéltek szándékát és törekvését: „*Mi, a Massachusetts Büntetés-végrehajtási Intézet, Norfolk fogvatartottjai az intézeti élet összhangjának megteremtése érdekében létrehoztuk a Massachusetts Büntetés-végrehajtási Intézet Fogvatartotti Tanácsának Alkotmányát a hozzá kapcsolódó szabályzatokkal. Ez a dokumentum egy olyan szabályozó rendszer, amely valamennyiünk jobbulását szolgálja.*”²⁹

---

²⁵ Uo. 41. o.

²⁶ Ma már nem lehet tudni a módosítások pontos számát, de az biztos, hogy legalább kilenc alkalommal átdolgozták, illetve aktualizálták a norfolki fogvatartotti tanács alkotmányát.

²⁷ A fogvatartotti tanács alkotmányát 1971 és 1973 között felfüggesztette az intézet vezetése.

²⁸ Norfolk Correctional Institution... i. m. 6. o.

²⁹ Norfolk Correctional Institution: The Norfolk Inmate Council Constitution and By-Laws. NCI-institutional document. Norfolk, 2015, p. iv.

Howard B. Gill kriminálpedagógiai tartalmú elgondolásai

Gill úgy tervezte meg az eredetileg ezerkétszáz elítélt befogadására alkalmas börtönt, hogy az elítéltek szálláshelyül szolgáló hat épületet három-három lakóegységre tagolta. Ezzel a struktúrával tartotta megoldhatónak a különböző osztályokba sorolt fogvatartottak sajátos szükségleteinek kielégítését. Elképzelésének újszerűségét csak tovább növelte az az építészeti megoldás, hogy lakóegységenként két-két elkülönített lakószoba kialakítását is betervezte, amelyben egy-egy tisztviselő elhelyezése történik, akik felváltva huszonnégy órát töltenek a fogvatartottak között. Ezekre a tisztviselőkre úgy tekintett, mint a negyven-ötven fős lakóegységek szuperintendenseire. Azt várta tőlük, hogy *„amikor aktív szolgálatban lesznek, akkor minden idejüket a fogvatartottakkal töltsék. Legyenek ott a munkahelyen, vegyenek részt a játékokban, a látogatásokon; olvassák az elítéltek leveleit; nyújtanak segítséget a problémáik megoldásában – legyen az egy új cipő beszerzése, vagy egy kégyelmi kérvény megírása; körültekintően és alaposan ismerjék a rájuk bízott elítélteket.”*³⁰

Gill kezdetektől hitt a fogvatartottak viselkedésének formálhatóságában. Nem sokkal az építkezés megkezdése után, már 1928-ban megfogalmazta: *„Megpróbálunk nemcsak egy falat építeni, hanem embereket is.”*³¹ A „fal” és a „társadalom” asszociációs kapcsolatot Gill más összefüggésben is szívesen használta: *„ha a felépített falat átjárhatatlanná tesszük, nemcsak a külvilág számára csökkentjük a veszélyt, hanem lehetőségünk nyílik a falon belül egy szabad közösség kialakítására”*³².

Howard B. Gill 1930-ban Cambridge-ben, a bűnelkövetők kezeléséről szóló konferencián ismertette a kivitelezés alatt álló börtön pönológiai alapú fejlesztésének legújabb lépését, amelynek értelmében az elítéltek egyéni bánásmódjára és az intézet biztonságára egyidejűleg kíván koncentrálni. Fejlesztési elképzelésének indokát részletesen kifejtette: *„A fogvatartottak érdekében korábban bevezetett szolgáltatások és programok az elítéltekben felgyülemlett feszültségek levezetését szolgálták, vagy véletlenszerűek voltak: az orvos kezelte a munkaképteleneket, a fogorvos betömte a fájó fogakat, az esti iskola és a börtönzenekar megszüntette az egyébként üresjárató órák*

30 Howard B. Gill: The Brief Contributions: Norfolk State Prison Colony at Massachusetts. Journal of Criminal Law and Criminology, vol. 22, no. 1, 1931, p. 109.

31 David J. Rothman: i. m. 106. o.

32 Uo. 110. o.

*unalmát, a munkahelyek napközben lefoglalták a rabokat, a vasárnapi misék és a könyvtár használata, valamint a látogatások megkönnyebbülést hoztak a bebörtönzötteknek. [...] A legtöbb esetben azonban az eredmények annyira koordinálatlanok és általánosak voltak, hogy egymástól elszigetelten nem voltak hatásosak.*³³

Gill meghirdette a „Norfolk-tervet”³⁴, amelynek működési premisszájaként leszögezte, hogy „a börtönök végső célja, hogy a fogvatartott szabadulásakor legyen felkészítve arra, hogy megfeleljen a társadalom normális igényeinek”³⁵. A fogvatartottak rehabilitációjának lényegét abban látta, hogy „fogadjuk el a bűnelkövetők, mint társadalmilag meghasonlott emberi lények megváltozásának lehetőségét [...] akik segítségre, megértésre és útmutatásra szorulnak annak érdekében, hogy a jellemüket és az életüket újra építhessék”³⁶.

A terv magában foglalta a fogvatartottak osztályozását, majd a kapott eredmények függvényében az érintettek csoportokba való szétosztását. Azt javasolta, hogy – az elítéltek kategorizálásán túl – minden fogvatartott számára határozzanak meg egy fizikai, mentális, szociális, szakmai és lelkiismereti elemeket tartalmazó egyéni programot a szabadságvesztés teljes idejére, amelyet az egységhez rendelt tisztviselő (*house officer*) irányítása alatt kell végrehajtani.³⁷ Gill elméletét arra a meggyőződésére alapozta, hogy „a pozitív tapasztalatok és élmények felülírják a negatív hatásokat”, valamint hitt abban, hogy a rehabilitációs irányzat sokkal inkább képessé teszi az elítélteket a társadalomba történő visszailleszkedésre. Az oktatási programokat úgy tervezte meg, hogy a fogvatartottak ne csupán elméleti ismereteket szerezzenek, hanem lehetőséget kapjanak a kinti világból érkező személyekkel való interakcióra is.³⁸

Howard B. Gill elképzelései megvalósításának gyakorlati nehézségei

A Norfolk-i Börtön megnyitására 1932 augusztusában került sor. Kezdetben a börtönben a mindennapi élet Gill elképzelései szerint alakult. Az elítéltek különböző tanácsokban és bizottságokban tevékenykedtek, azt fogyasztották, amit a börtönfarmon megtermesztettek, és lehetőséget kaptak az oktatásra,

³³ Howard B. Gill: i. m. 107. o.

³⁴ A „Norfolk-terv” eredeti neve: Norfolk Plan.

³⁵ Howard B. Gill: i. m. 107. o.

³⁶ David J. Rothman: i. m. 109–110. o.

³⁷ Howard B. Gill: i. m. 108. o.

³⁸ Jennifer Roesch et al.: i. m. 1. o.

valamint szakmát tanulhattak a büntetésük időtartama alatt. Volt zenekaruk, saját újságjuk és könyvtáruk. Az intézet működési rendje kimondta, hogy a hálótermek mellett kialakított szobákban lakó „felügyelők nem hordtak egyenruhát, és nem volt náluk fegyver – csak józan ész, jó ítélőképesség, elővigyázatosság, tisztesség, határozottság, tapintat és jóakarát”³⁹. Az intézetben kialakított életrendet, az együttműködés gyakorlatát, valamint a büntetés újfajta értelmezését ugyanakkor már az építkezés során kemény támadás és kritika érte. A „Norfolk-terv” meghirdetésekor Gill erős ösztűz alá került, amely a börtön hivatalos megnyitása után még jobban felerősödött. Az elképzelés – de még inkább a megvalósuló gyakorlat – ellenzői „countryclub”-nak minősítették az intézetet, ahol a fogvatartottakat babusgatják és kényeztetik. Gill támogatói ezzel szemben Norfolkai Börtönt a „jövő börtönének”⁴⁰ titulálták, de az ő hangjuk sokkal gyengébb volt.

A kialakult helyzetet tovább rontotta, hogy 1931 végétől 1932 végéig egyre több elítéltet szállítottak át Norfolkba: a fogvatartotti létszám háromszázról ötszáznegyvenre emelkedett. A fogvatartotti állomány összetétele ezzel párhuzamosan folyamatosan romlott. Arra is volt példa, hogy egy komplett bandát szállítottak át, de közismert bajkeverőket is áthelyeztek Norfolkba⁴¹.

Howard B. Gill eltávolításának okai

1934-ben a börtönből történt négyes szökés kitűnő apropónak tűnt Gill ellenlábasai számára. A korábbi vádak mellé felsorakoztatták az igazgató vezetői képességeinek megkérdőjelezését is. Azzal vádolták, hogy képtelen rendet és fegyelmet tartani az intézetében.

A politikai támadások és a negatív közhangulat felerősödése következtében a börtön alapítóját, Howard B. Gillt felmentették beosztásából⁴². A koráb-

³⁹ David J. Rothman: i. m. 115. o.

⁴⁰ Stephen M. Krason: On Our Dysfunctional Criminal Justice System. Crisis Magazine, May 1, 2013. <http://www.crisismagazine.com/2013/on-our-dysfunctional-criminal-justice-system>

⁴¹ David J. Rothman: i. m. 131. o.

⁴² Howard B. Gillt 1934-ben felmentették börtönigazgatói állásából. Eltávolításának csak kis mértékben voltak szakmai indokai. Ennek ékes bizonyítéka, hogy felmentését követő néhány éven belül a korábban sokkal komolyabb beosztásba került: Washingtonban a Szövetségi Börtönök Főigazgatóságának helyettes igazgatója lett, majd 1944 és 1946 között Washington D.C. valamennyi börtönének főellenőre. 1952-ben megalapította a Büntetés-végrehajtási Igazgatóságok Intézetét (*Institute of Correctional Administration*), amelynek 1970-ig igazgatója volt. Több egyetemen (George Washington Egyetem, Amerika Egyetem, Wisconsin Egyetem) tanított pönológiát és kriminológiát. 1984-ben – tehát még életében – az Amerikai Börtönügyi Szervezet (*American Correctional Association*) Howard B. Gill-

bi helyettesből lett új igazgató – *Maurice N. Winslow*⁴³ – modern börtönügy iránti elkötelezettségének, valamint emberi és szakmai tisztességének köszönhetően „vette a bátorságot” ahhoz, hogy a kedvezőtlen politikai légkörben és a nagy gazdasági világválság okozta nehézségek ellenére töretlenül folytassa az elődje által megkezdett munkát, sőt több vonatkozásban kiteljesítse az eredeti törekvéseket igazgatóságának tizenhat éve alatt.

Gill eltávolításának politikai és gazdasági okainál jelentősebbnek tartjuk, hogy a börtön építésének megtervezésekor, a kivitelezés során, majd az intézet hivatalos megnyitása után az igazgató számtalan olyan döntést és intézkedést hozott, amelyek rendkívüli mértékben megelőzték a korát. A kezdeti nehézségei és részleges gyakorlati eredménytelensége három okra vezethető vissza: 1. Az általa bevezetett pedagógiai alapú kezelési forma, a „közösségi börtön” intézményének nem volt előzménye, a büntetés-végrehajtási szakma és a közvélemény is idegenkedve fogadta a forradalmian új elképzelést. 2. A fogvatartottak merőben más bebörtönzési körülményekhez és bánásmódhoz szocializálódtak: az elhelyezési körülményeik korábban a büntető jelleget és a teljes kiszolgáltatottságot hangsúlyozták; nem voltak kíváncsiak a véleményükre, és nem igényelték az együttműködésüket sem. Az új intézetbe kerülésük felkészületlenül érte őket, a hirtelen megtapasztalt fizikai és ideológiai különbségek jobbra feldolgozhatatlanok voltak számukra. 3. A személyi állomány semmiféle képzést sem kapott az eltérő feladatok ellátásához, de nagy valószínűséggel az új börtön alapkoncepcióját sem értették. Az építkezés felügyeletére Charlestownból átvényelt állomány olyan biztonsági őrből állt, akiknek az alapfelkészítése rendkívül csekély szintű és kifejezetten katonai jellegű volt, akikkel szemben korábban teljesen eltérő elvárásokat támasztottak a szolgálat ellátása során; a feladatuk kizárólag a biztonság fenntartása volt, az elítéltekkel nem kerültek személyes kapcsolatba. Az új szolgálati helyre érkezve a hirtelen váltás teljesen felkészületlenül érte őket.

---

díjat alapított, amellyel a legkiemelkedőbb teljesítményt nyújtó szakemberek munkáját ismerik el. Szakmai életéről lásd részletesebben John J. Burns Library: Howard Belding Gill Papers 1912 – 1989. Boston College, Archives and Manuscripts Department, 2012; Jerry Taylor: “Obituaries: Howard Belding Gill, Pioneer in Modern U.S. Penology; at 99.” *Boston Globe*, April 12, 1989, p. 55.; Thomas C. Johnsen: Howard Belding Gill. Brief life of a prison reformer: 1890–1989. *Harvard Magazine*, 1999 September-October.

<https://harvardmagazine.com/1999/09/vita.html>; Jennifer Roesch et al.: i. m.

43 Maurice N. Winslow 1934-től 1950-ig volt a Norfolkai Büntetés-végrehajtási Intézet igazgatója.

Az eredeti kezelési filozófia továbbélése és módosulásai

Norfolkban – a változások ellenére – a fogvatartottak számára korábban bevezetett aktivitások tovább működtek. Megmaradt a zenekaruk, színjátszó csoportjuk és újságjuk. Az elítéltek járhattak iskolába, valamint megmaradtak a bizottságok és a fogvatartotti tanács is.⁴⁴ Az adott időszak szakmailag legígéretesebb kezdeményezése a börtön saját vitakörének létrehozása volt. A vitakör tagjai különböző témákat dolgoztak fel, amelynek során – meghatározott szabályok szerint – ütköztették az álláspontjukat. Ezzel a módszerrel nagyszerűen fejleszthető a fogvatartottak gondolkodása, a vitakészség és a logikus érvelés, valamint kialakítható az ellenkező véleményt hangoztatók iránti tolerancia és a vélemény szabadsága iránti tisztelet. A feldolgozott témák között szerepelt egyebek között a szabadkereskedelem, a halálos ítélet és a lehallgatás jogszerűségének kérdésköre is.⁴⁵

A Norfolk-i Vitakör a megalapítása után nagyon hamar népszerűvé és országos hírvé vált; 1936-tól 1952-ig számos híres egyetem vitakörét hívták meg az intézetbe. A vetélkedés során megmérkőztek egyebek között a Harvard, a Yale, a Columbia, a Princeton, a Boston, az Oxford, a Cambridge és más elismert egyetemek csapataival. A neves szakemberekből álló független zsűri döntése értelmében az 59 vitaestből 44-et a norfolkiak nyertek meg, és mindössze 15 alkalommal győzedelmeskedtek az egyetemi csapatok.⁴⁶

Tragédia a börtönben, és annak váratlan hatása a fogvatartotti tanácsra

Az intézetet és a közvéleményt a korábbiaknál is jobban sokkoló rendkívüli esemény történt 1972. július 31-én: egy elítélt egy becsempésztett lőfegyverrel – szökési kísérlet közben – megölt két büntetés-végrehajtási felügyelőt.⁴⁷ A börtön vezetésének reakciója – a biztonsági rendszerek és szabályozók felülvizsgálatát és megújítását követően – teljesen rendhagyó volt: a ma már ki-

⁴⁴ Emily Sweeney: i. m.

⁴⁵ Uo.; The Norfolk Prison Colony Debating Society. Are prisons for punishment or rehabilitation? Northeastern University, Massachusetts, 2018. <https://statesofincarceration.org/states/massachusetts-norfolk-prison-colony-debating-society>

⁴⁶ Jed B. Tucker: Malcolm X, the Prison Years. The Relentless Pursuit of Formal Education. The Journal of African American History, vol. 102, 2017, p. 205.

⁴⁷ A megölt felügyelők: Alfred Baranowski és James Souza.

deríthetetlen okok miatt 1971-ben felfüggesztett fogvatartotti tanács, és a tanács munkáját szabályozó fogvatartotti alkotmány mielőbbi átdolgozására és ismételt bevezetésére adott utasítást az intézet akkori igazgatója, *George H. Bohlinger*. A több hónapig tartó egyeztetés után 1973. július 23-án – ünnepélyes keretek között, a börtön valamennyi fogvatartottja előtt – írta alá és hirdette ki a fogvatartotti tanács új alkotmányát a börtön igazgatója.⁴⁸ Ezzel a hivatali aktussal a megújult fogvatartotti tanács az új fogvatartotti alkotmány szellemében – közel három év kihagyás után – újra megkezdhette a munkáját. A börtön vezetésének ez az intézkedése karakteresen mutatja az együttműködésen és a kölcsönös tiszteleten alapuló munkába vetett hitet. A nehézség, sőt a tragédia ellenére sem választották az egyszerűbbnek és lényegesen kockázatmentesebbnek tűnő megoldást: a fogvatartottak kiváltságainak megvonását, valamint a biztonság maximalizálásával az elmúlt negyven év eredményeinek annulálását.

Az 1980-as évek büntetőpolitikai szigorodása

A Norfolk-i Börtön kivételes filozófiájának megvalósítása leginkább az 1980-as években került veszélybe. Az Egyesült Államokban ekkorra jelentősen megszigorodott a büntetőpolitika. A „megérdemelt büntetés”, valamint a „kemény kéz” ideológia előretörésének sajnálatos következményeként a Norfolk-i Börtönben évtizedek alatt meghonosodott programok jelentős részét felszámolták. Ezzel az irányváltással Howard Gill személyesen is szembe-sült, mert az évek során többször ellátogatott „egykorvult börtönébe”. Látogatásai során gyakran elbeszélgetett azokkal az idősebb fogvatartottakkal, akikkel az évek alatt barátságot kötött, illetve tanácsokat adott mindazon fiatal elítélteknek, akik megkeresték őt. A börtönlátogatások során természetesen tájékozódott a börtön mindennapjairól és a fogva tartás körülményeiről is. „*Mit tettek a börtönömmel?*”⁴⁹ – tűnődött egyszer fennhangon az intézet megváltozott légkörét tapasztalva.⁵⁰

Gill eredeti filozófiája ekkorra már összeroppant az állam „keménykéz-politikájának” súlya alatt. Massachusetts republikánus kormányzói teljesen eltérő irányt szabtak a börtön működésének. Ennek következtében a Norfolk-i Börtön fogvatartottjai 1987-ben tiltakozni kezdtek a túlszűfolttság, valamint

⁴⁸ Norfolk Correctional Institution (2004): i. m.

⁴⁹ Howard Gill eredeti mondata: “What have they done to my place?”

⁵⁰ Thomas C. Johnsen: i. m.

az oktatás és szakképzés lehetőségének hiánya miatt. Az érintett kormányzók a tiltakozásra úgy tekintettek, mint alaptalan hőzöngésre és aggodalmaskodásra, amely a fogvatartottakra mint a társadalom javíthatatlan rétegére amúgy is jellemző. Válaszul tovább csökkentették a börtönprogramokra fordítható költségvetés mértékét, megszüntették az eltávozásokkal járó programokat és korlátozták a kedvezményrel szabadulás lehetőségét. Az egyik kormányzó azzal indokolta az intézkedéseket, hogy a börtönnek egy „utazásnak kell lennie a pokol bugyraiban”, ahol az elítélteknek csak egy dolgot kell megtapasztalniuk: „a kötöttség öröme”⁵¹.

A norfolki fogvatartotti tanács jelenlegi tevékenysége

A Norfolki Börtön fogvatartotti tanácsa átvészelte ezeket a nehéz éveket, bár tevékenységi köre lényegesen szűkült. A pozitív elmozdulást a XXI. század beköszönte hozta el, amikor érezhetően enyhült a büntetőpolitika represszív jellege, és a fogvatartotti tanács működése újra megerősödhetett. A fogvatartotti tanács Küldetésnyilatkozatában egyértelműen megjelenik a felelősségérzet és az ügyük iránti elkötelezettség:

A norfolki fogvatartotti tanács küldetésnyilatkozata

A norfolki fogvatartotti tanács az intézet fogvatartottjai által megválasztott elítéltek csoportja, amely összekötő szerepet tölt be a fogvatartottak és a börtön vezetése között, s amelynek elsődleges célja, hogy tevékenységét az elítéltek és az intézet közös hasznára végezze. Ebben a szerepben a fogvatartotti tanácsnak úgy kell működnie, hogy egyszerre mutassa be a fogvatartottak valós helyzetét és az intézet igényeit.

A norfolki fogvatartotti tanácsnak törekednie kell a fogvatartottak alapvető szükségleteinek megjelenítésére, miközben felelős az adminisztrációval való folyamatos véleményezésre folytatásáért.

A norfolki fogvatartotti tanácsnak biztosítania kell a lehetőséget arra, hogy a fogvatartottak nehézségeiről és problémáiról napi szinten tudjon beszámolni a börtön személyi állományának és az intézet vezetésének.

A norfolki fogvatartotti tanács felelős egy olyan testület létrehozásáért és felügyeletéért, amelyben valamennyi lakóegység⁵² egy-egy fővel képviselteti magát, valamint felelős több olyan bizottság⁵³ megalapításáért és felügyeletéért is, amelyek a fogvatartottak és az intézet céljainak megvalósítását szolgálják.

51 Jennifer Roesch et al.: i. m. 1. o.

52 A lakóegységek ebben az esetben elkülönített épületrészeket jelentenek, amelyekben huszonöt-huszonöt fogvatartott elhelyezése történik.

53 Ezek a bizottságok leginkább a hazai szakköröknek és kluboknak felelnek meg.

A norfolki fogvatartotti tanácsnak minden esetben a norfolki fogvatartotti alkotmány és a törvények szellemében kell végeznie a tevékenységét.
(Felülvizsgálva 2004 júniusában)⁵⁴

A fogvatartotti tanács felépítése

A fogvatartotti tanácsot a végrehajtó bizottság és a képviselők csoportja alkotja.

A végrehajtó bizottság tagjai: három elnök (egy többségi elnök – fehér bőrű elítélt, két kisebbségi elnök⁵⁵, közülük egy afroamerikai elítélt és egy spanyol nyelvű elítélt); egy titkár; egy koordinátor.

A képviselők csoportjának hivatalból tagjai még: egyvalaki, aki az ázsiai nyelveket beszélőket képviseli, valamint lakóegységeként egy-egy képviselő.

A fogvatartotti tanácsnak az elítélteken túl a személyi állomány részéről is vannak megbízott együttműködő tagjai. A végrehajtó bizottság minden tagja mellett dolgozik egy-egy büntetés-végrehajtási tisztviselő, aki folyamatosan és érdemben képviseli az intézet adminisztrációjának érdekeit. A személyi állomány képviselőit a fogvatartotti tanács végrehajtó bizottsága jelöli, de megbízatásukat az intézet parancsnoka hagyja jóvá.⁵⁶

Összegzés

Az Egyesült Államok börtöneiből szabadultak 68 százaléka a szabadulás utáni első három évben visszaesik⁵⁷. A Norfolki Börtön esetében ez a mutató 32 százalékos, vagyis kevesebb az átlagos értéktől. Kézenfekvő a kérdés: vajon minek tulajdonítható ez a kimagasló eredmény?

Az intézet fizikai feltételei jóindulatúan is csak átlagosnak minősíthetők, hiszen az épületek meghatározó része majdnem kilencven éve épült. A hálótermeket kisebb zárkákra tagolták ugyan, de az alapstruktúrájuk változatlan maradt. A folyosók és lépcsőházak szűkösek, a fűtési rendszer és az ivóvíz-

⁵⁴ Norfolk Correctional Institution (2004): i. m. 23. o.

⁵⁵ A fogvatartotti alkotmány szerint kisebbségnek számít az az etnikum, amely legalább húsz százalékban képviselteti magát az intézet fogvatartottjai között.

⁵⁶ Norfolk Correctional Institution (2015): i. m. 1. o.

⁵⁷ National Statistics on Recidivism. National Institute of Justice, 2014. <https://www.nij.gov/topics/corrections/recidivism/pages/welcome.aspx> ; valamint Special Report on Prisoner Recidivism: A 9-Year Follow-up Period (2005-2014). Bureau of Justice Statistics, 2018. <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/18upr9yfup0514.pdf>

hálózat elavult. A zárkák berendezései elöregedtek, de a kiegészítő egységekre (melegítőkonyhák, étkezők) is ráférne a jelentős modernizálás. Nagy bizonyossággal megállapíthatjuk, hogy az eredményesség kulcsa biztosan nem az elhelyezési körülményekben keresendő.

Az intézet közepes biztonsági kategóriába sorolt, azonban a fogvatartottak összetétele nagyon vegyes. Az intézetben tartózkodó 1315 fogvatartott⁵⁸ közül 611 (46 százalék) olyan közepes biztonsági besorolású⁵⁹, akik esetében az átlagos ítélet időtartama hat év. Az elítéltek másik részét hosszú és életfogytig tartó ítéletűek alkotják (704 fő; 54 százalék)⁶⁰, akik közül 98-an a maximális biztonsági csoportba⁶¹ tartoznak. Massachusetts állam átlagos fogvatartotti összetételéhez képest a Norfolk Börtönben felülreprezentáltak a hosszú és veszélyes elítéltek.⁶² Ebből a statisztikából egyértelműen látszik, hogy a fogvatartottak összetételével sem magyarázható a rendkívül alacsony visszaesési mutató.

Kérdésünkre a választ Howard B. Gill 1929-ben megfogalmazott víziójában találhatjuk meg, miszerint az általa bevezetni szándékozott – és később be is vezetett – „társadalmi alapú börtönprogram” megvalósulása csökkentheti a visszaesést.⁶³ Ennek az eredménynek az eléréséhez azonban nélkülözhetetlennek tartotta a börtönbüntetésről alkotott elképzelések megreformálását. Pedagógiai nézetét összefoglalva megállapította, hogy: *„a börtönökről alkotott elgondolás megváltozott, a jelenlegi koncepció az egyéniesítés. A börtönre ítélt ember meg van fosztva a szabadságától, mert társadalmi, gazdasági, vagy fizikai értelemben abnormális [dolgát követett el]. A mi feladatunk az, hogy az ilyen embert visszahozzuk a normális kerékvágásba. Vissza kell tartanunk attól, hogy elkorcsosuljon, ugyanakkor rehabilitálnunk kell.”*⁶⁴ A víziója a Norfolk Állami Börtönkolónia megalapításával válhatott valóra, amikor is az irányításával megvalósult a „feladatmegosztás alapján működő közösség”, a „börtön rácsok nélkül” elképzelése. Az intézet építészeti jellegében az egyetemi campusokat másolta le, előírta, hogy a fogvatart-

58 Tárgy nap: 2018. július 30.

59 Az amerikai büntetés-végrehajtási rendszerben a közepes biztonsági besorolás a hazai terminológia szerinti börtönfokozatot jelenti.

60 Lisa Curto treatment igazgató (Director of Treatment) szóbeli közlése. Norfolk Börtön, 2018. július 30.

61 Az amerikai büntetés-végrehajtási rendszerben a maximális biztonsági besorolás a hazai terminológia szerinti fegyházfokozatot jelenti.

62 Massachusetts Department Of Correction: MA DOC Prison Population Trends 2017. 2018.

63 Jennifer Roesch et al.: i. m. l. o.

64 Uo.

tottak és a börtön személyi állománya egyaránt civil ruhát viseljen. A közérdeket szem előtt tartó állampolgárok pedig a szabadidejüket áldozták annak érdekében, hogy segítsenek az elítéltek oktatásában és együttműködjenek velük. Az építkezés megkezdésekor a majdani börtön életét a következő filozófia szerint képzelte el: „*Diverzifikáció a modern börtön eszméje. A fogvatartottakat meg kell vizsgálni és osztályozni kell őket. A hálótermek általunk tervezett egységeinek rendszere lehetővé teszi majd, hogy 50 fős csoportokba osszuk szét őket, amelyeket egy-egy büntetés-végrehajtási tisztviselő felügyel majd. [...] A tanműhelyeinkben igyekszünk majd a lehető legtöbb szakmát megtanítani.*”⁶⁵ Gill tehát a bűnről és a büntetésről gyökeresen új megközelítést képviselt. Integrálva a szociális munka és a börtönrendszerekkel foglalkozó szociológiai elméleteket úgy gondolta, hogy van reális lehetőség a bűnelkövetéshez vezető problémák gyökerének diagnosztizálására és kezelésére, valamint arra, hogy az elítéltek elmozdíthatók a konstruktív magatartás irányába.⁶⁶

Véleményünk szerint a Norfolkai Börtön közel kilenc évtizedes működése, a hajdani célok elérésére tett folyamatos erőfeszítés helyességét meggyőzően bizonyítja a jelenlegi gyakorlat és az elért eredmények. Az Egyesült Államok első „feladatmegosztás alapján működő börtöne” máig őrzi alapításakor elképzelt karakterét. A tudatosság és a tervszerűség mindent áthat. Az intézet külső biztonsági rendszere garantálja, hogy a fogvatartottak engedély nélkül ne hagyassák el a börtönt. A falakon belül azonban látható és érzékelhető a „társadalmi” minta és a mindennapi élet tervezésének, szervezésének szabadsága. A Norfolkai Börtönben működő iskola egykori igazgatója, *Carlo Geromini* fogalmazta meg: „*Ha egyszer már bejutottál a falakon belülre, nem fogod azt gondolni, hogy egy börtönben vagy.*”⁶⁷ A szabadság azonban nem jelent szabadságot. A szabályok egyértelműek, és mindenki által ismertek. A felelősség közös. A fogvatartotti alkotmányban rögzített irányelvek betartása kötelező, a mindennapi börtönélet sarokköveit ez a dokumentum határozza meg. A kialakított életrend átlátható, a mindennapok előre tervezhetők, így szinte ismeretlen a bizonytalanság generálta feszültség.

Véleményünk szerint a norfolki siker másik titka a kriminálpedagógiai alapú, vagy más terminológiát használva: a fogvatartottak eredményes reintegrációját elősegítő rendszerszintű szabályozásban, tervezésben és lebonyolításban rejlik. A fogvatartottak a személyzet folyamatos kontrollja mellett,

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ University of Massachusetts... i. m.

⁶⁷ Northeastern University... i. m.

de saját maguk szervezhetik az életüket. A kötelező munkavégzés után mindenki a saját képességeinek, érdeklődésének és ambícióinak leginkább megfelelő programokon vehet részt, miközben folyamatosan tanulja és gyakorolja a társas együttélés szabályait.

A Norfolk-i Börtönben alkalmazott módszerek jellegükből adódóan (kriminál)pedagógiai eljárások, annak ellenére, hogy Amerikában nem ismerik a kriminálpedagógia fogalmát, nincsenek tisztában annak tudományrendszer-tani elhelyezkedésével, célkitűzéseivel vagy módszereivel. Az intézet célkitűzései ugyanakkor alapvetően párhuzamosak a kriminálpedagógiai célokkal, és a végrehajtás során is sok vonatkozásban megegyező elveket és módszereket alkalmaznak. Norfolkban az intézet rendszerszervező alapelve a felelős partneri viszony kialakítása; mindent ennek szellemében szerveznek meg. Céljuk felkészíteni a fogvatartottakat a szabadulás utáni eredményes vissza-illeszkedésre. Ennek érdekében igyekeznek tudatosítani a fogvatartottakban, hogy a sikerességük alapvetően saját magukon, aktivitásukon és felelősségteljes együttműködésükön múlik. A fogvatartotti tanács működtetésével gyakorlati terepet kínálnak az állampolgári jogaik és kötelezettségeik egyidejű begyakorlására, valamint az intézeten belüli életük tudatos és pontos szabályok által behatárolt alakítására. Igyekeznek felvértezni őket mindazon ismeretekkel és készségekkel, amelyek szükségesek a szabadulás után az egyéni boldogulásukhoz, de olyan módon, hogy azzal a társadalom érdekeit és törvényeit ne sértsék. Ez a célkitűzés pedig nem más, mint a konstruktív életvezetés meg-alapozása, vagyis a kriminálpedagógia alapcélkitűzése.⁶⁸

Howard B. Gillnek, a Norfolk-i Börtön megalapítójának és első igazgatójának szakmai elkötelezettsége, kitartása, valamint a korrekció lehetőségébe vetett töretlen hitének helyessége napjainkra igazolódik be. Természetesen a „börtöne” rengeteget változott az eredeti elképzelésekhez képest az elmúlt kilenc évtized alatt. A „börtön rácsok nélkül” koncepcióját felülírta a realitás, ma már egyértelmű, hogy a zártintézeti formában működő „klasszikus” büntetés-végrehajtási intézetek biztonsági rendszere nem nélkülözheti a rácsokat.⁶⁹ A „társadalmi alapú börtön”, illetve a „feladatmegosztás alapján működő közösség” víziója azonban kiállta az idő próbáját. Bebizonyosodott, hogy

68 Ruzsonyi Péter: Kriminálpedagógiai alapvetések. In: Hautzinger Zoltán – Verhóczy János (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012, 249–264. o.

69 Örömteli fejlemény ugyanakkor, hogy a szabadságkorlátozással járó büntetéseknek mára már nem kizárólagos formája a klasszikus büntetés-végrehajtási intézetek rendszere, hiszen az alternatív intézeteknek és büntetési eljárásoknak világszerte komoly intézményrendszere alakult ki, amelyek már ténylegesen rácsok nélkül működnek.

átgondolt szervezéssel, pontos szabályok szerint, következetes és megfelelő külső – intézményi – kontroll mellett működőképes ez az elképzelés. Számkra a Norfolkai Börtönben zajló mindennapi munka, és – ettől elválaszthatatlanul – az elért eredmények meggyőzően bizonyítják a fogvatartottak eredményes reintegrációjára való felkészítés elsődleges célként történő meghatározásának indokoltságát; a fogvatartotti kötelezettségek és jogok együttes alkalmazásának lehetőségét, valamint a személyi állomány és az elítéltek közötti valós és hiteles együttműködés szükségességét. Külön kiemelést érdemel, hogy a Norfolkai Börtön az eredményeit napjainkban egy olyan represszív büntetőpolitikát megvalósító közegben éri el, amelynek „*büntető igazságügyi rendszere krízis állapotában van. [...] a börtönbüntetés célja teljesen homályos.*”⁷⁰ Mindezek alapján teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy a Norfolkai Börtön az Egyesült Államok korrekciós kuriózuma, működésének kriminálpedagógiai gyökerei vannak.

---

⁷⁰ Stephen M. Krason: i. m.